

Anotace příspěvků

Čtvrtek 3.11. 2011

17.00 – 18.30

1. blok: Fenomén komunismu ve 20. století, komunismus po roce 1990 (kulatý stůl)

Pátek 4.11. 2011

1. sál

9.00 – 10.30

2. blok: KSČ a její proměny do roku 1945

Komunismus jako modernizační hnutí

Jakub Rákosník

Příspěvek se bude zabývat konfrontací totalitárního a modernizačního paradigmatu v současné historiografii.

Bolševizace KSČ. Arno Hais a jeho „puč“ v Rudých odborech

Libor Svoboda

Příspěvek se věnuje pokusu Arno Haise, který byl na V. sjezdu vyloučen z KSČ, udržet v roce 1929 před nástupem bolševizované KSČ pod svou kontrolou Mezinárodní všeodborový svaz (tzv. Rudé odbory).

KSČ a idealizace obrazu SSSR v meziválečném Československu

Jan Lomíček

V meziválečném období vznikl mezi částí československé levicové veřejnosti pozitivní obraz Sovětského svazu jako země, kde je po pádu starého režimu utvářena nová, beztřídní společnost. Jednu z nejvýraznějších skupin sovětských sympatizantů v Československu představovala KSČ a přidružené organizace, jako Spolek přátel SSSR, které přejímaly často velmi nekriticky sovětské propagandistické konstrukce, případně se samy aktivně podílely na jejich dotváření. Rekonstrukci idealizovaného obrazu Sovětského svazu umožňuje vedle literárních děl československých komunistů i dobový sympatizující tisk, jakým byla například legální periodika Svět Sovětů či Rozsevačka, ale i tiskoviny nelegální. Příspěvek analyzuje možné interpretace obrazu SSSR v diskurzu členů a sympatizantů KSČ a pokouší se odpovědět na otázku, zda byly všechny konstrukty sovětské propagandy přijímány zcela důsledně, případně jakým způsobem se sympatizující skupiny vyrovnávaly s kritikou ze strany odpůrců SSSR či s nedostatky sovětského systému, se kterým část z nich měla alespoň letmou osobní zkušenost.

Ilegální KSČ v závěrečném období 2. světové války Stanislav Kokoška

Příspěvek je zaměřen především na problematiku formování revolučních národních výborů a dalších odbojových orgánů, ve kterých v závěru druhé světové války komunisté zaujímali dominantní postavení. Snaží se zmapovat, do jaké míry tato jejich pozice odpovídala reálnému stavu ilegálního komunistického hnutí, resp. vysvětlit příčiny, které vedly k enormnímu nárůstu autority KSČ v rámci české společnosti.

10.40 – 12.10

Pokračování 2. bloku: KSČ a její proměny do roku 1945

Metamorfózy vztahu slovenských komunistov k existencii československého štátu v r. 1938–1945 Róbert Arpáš

Udalosti rokov 1938 – 1939, ktoré viedli k zániku čs. štátu sa odrazili aj na aktivitách komunistickej strany. Strana, pôsobiaca v ilegalite bez svojich špičiek, ktoré emigrovali, reflektovala na mocensko-politické zmeny. Vytvorenie samostatného slovenského štátu, vyvolalo potrebu vlastného slovenského vedenia. To sa na rozdiel od českej časti KSČ postupne dištancovalo od obnovy ČSR. Naopak, propagovalo zachovanie samostatného štátu, v extrémnej podobe aj ako súčasť ZSSR. Pod vplyvom zahraničnej politiky ZSSR podporilo moskevske vedenie KSČ slovenských súdruhov. K zmene došlo až po zatahnutí ZSSR do vojny, čo znamenalo nový obrat sovietskej politiky. Komunisti znovu preferujú obnovu ČSR, aj keď presadenie tohto zámeru bolo na Slovensku zložité a reminiscencie „sovietskeho Slovenska“ sa síce marginálne, ale predsa objavujú prakticky až do oslobodenia.

Sociálno-ekonomické koncepcie Slovenskej komunistickej strany v rokoch 1921–1948 Miroslav Sabol

Pre hospodársko-politický vývoj na Slovensku v 20. rokoch bolo charakteristické, že prvú hospodársku koncepciu predložil český národohospodár žijúci na Slovensku O. Kapp v práci Potřeba soustavné hospodářské politiky na Slovensku. Presadzoval tam silný štát, reguláciu trhu, strategické plánovanie. Jeho koncepciu oceňovali Davisti slovenská intelektuálna ľavica (Novomeský, Clementis, Okáli, Siracký, Elen, Urx a ďalší). K hospodárskym otázkam sa vyjadrovali predovšetkým v periodikách Pravda chudoby, Robotnícke noviny a Rude právo. Počas vojny v exile sa hospodárskym otázkam venuje hlavne V. Clementis, ktorý sa v roku 1939 spolu s M. Hodžom, Š. Osuským a J. Paulínom- Tóthom podieľali na vydaní memoranda slovenských politikov o postavení Slovenska v budúcom česko-slovenskom štáte. V ekonomických otázkach ho ovplyvňoval aj Feierabend. Komunistickej strane vyšla s vlastnou koncepciou hospodárskeho vývoja až v októbri 1945. Program bol zo začiatku identický s Demokratickou stranou. Zmena názorovej paradigmy nastáva s príchodom radikálnych predstaviteľov (Široký, Bašťovanský, Bacílek). Začali sa prípravy boja o presadenie čo najširšieho variantu znárodnenia, plánovaného hospodárstva a poštátneiu ekonomiky.

Diskuse mezi levicovými intelektuály v době bolševizace KSČ Rudolf Vévoda

Letošní dvojí výročí nositele Nobelovy ceny za literaturu Jaroslava Seiferta (23. září 1901–10. ledna 1986) nabízí příležitost připomenout komplikovanou trajektorii putování levicových intelektuálů v době 1. republiky mezi sociální demokracií, bolševictvím, stalinismem a dalšími proudy (radikální) levice. Tzv. Manifest sedmi, jímž se skupina komunistických literátů pokusila vstoupit do mocenských bojů uvnitř KSČ, bývá tradičně vykládán jako protest proti bolševizaci strany. Pozdější osudy a názorové proměny jeho autorů, stejně jako jejich tehdejších oponentů, však ve skutečnosti nabízejí obraz mnohem složitější a strukturovanější reality...

Němečtí komunisté z českých zemí v době okupace a války (1938–1945)

David Kovařík

Příspěvek je zaměřen na přiblížení politické činnosti a životních osudů předválečných členů KSČ německé národnosti v době po nacistickém obsazení pohraničních oblastí ČSR na podzim 1938 do skončení druhé světové války v roce 1945. Popisuje možnosti působení německých komunistů v čase hitlerovské nadvlády v českých zemích a zabývá se jejich aktivitami na území Říše (zvl. v Sudetské župě) a v zahraničním exilu. Sleduje vztah německých komunistů s jejich českými a slovenskými soudruhy v době okupace a postavení Němců v odbojových a exilových organizacích KSČ.

13.30 – 15.00

4. blok: Konflikty v komunistické straně a proměny komunistické ideologie

KSČ a věda: koncepce a přístupy

Antonín Kostlán - Doubravka Olšáková

Příspěvek bude pojednávat o zachycení proměny přístupů KSČ k vědě od 20. do 60. let 20. století. Ideologický postoj KSČ k vědě a k jejímu postavení ve společnosti byl v meziválečném období definován nejen ve vztahu k marxistickému učení, ale také v návaznosti na roztržku mezi Komunistickou Internacionálou a Amsterodamskou internacionálou. První poválečné návrhy institucionalizace vycházely z potřeby nově strukturovat oblast vědy a výzkumu, vyznačovaly se však nekonzistencí a různými zdroji inspirace. Po nástupu KSČ k moci roku 1948 byl přijat sovětský model akademie věd jako nejvyšší vědecké instituce v zemi, roku 1952 byly ustaveny Československá akademie věd a Československá zemědělská akademie věd. Příspěvek přináší vymezení hlavních vývojových etap institucionalizace vědy v Československu po roce 1948, objeví se zde však také vztah KSČ k poloakademickým institucím vzdělávacího typu, jakou byla například meziválečná Socialistická akademie a poválečná Československá společnost pro šíření politických a vědeckých znalostí.

Dilemy komunistického přístupu k vedeckej politike na Slovensku v 50. rokoch 20. storočia

Adam Hudek

Cieľom príspevku je poukázať na rozdiel medzi rétorikou a skutočnou kádrovou politikou stranických orgánov najmä KSS v procese budovania slovenskej "socialistickej vedy". V slovenskom prípade vládna moc bezprostredne po roku 1948 napriek verbálnemu radikalizmu, namiesto otvorenej represie zvolia skôr taktiku postupnej marxistickej indoktrinácie vedeckej obce pomocou kurzov a školení.

Za medzník začiatku „sovietizácie“ slovenskej vedy a vysokého školstva možno považovať IX. zjazd KSS z mája 1950, ktorí znamenal začiatok boja proti buržoáznemu nacionalizmu. Jeho výsledkom boli prvé čistky, väčšia ideologická kontrola a dôraz na výchovu novej „marxistickej inteligencie“. Napriek požadovanému prísne mu kurzu a pravidelným previerkam si však stranické orgány dokázali vo svojom postoji k vede a výskumu zachovať značne pragmatický postoj. K tomu však nepochybne prispela aj tradičná konformnosť vedeckej obce ako celku, voči požiadavkám vládnej moci.

„Veřejný zájem“ komunistické strany a literární cenzura

Petr Šámal

Příspěvek bude sledovat vliv stranického vedení na činnost Hlavní správy tiskového dohledu (HSTD). Soustředit se bude na oblast kontroly literatury na vybraných příkladech (Škvorecký, Hrabal, Vaculík ad.). Ukáže, jak se v návaznosti na názory ÚV KSČ proměňovala aktuální cenzurní praxe v oblasti literatury.

Tématem příspěvku je problematika vztahu KSČ k vlastní minulosti a jejímu výzkumu v 50. a 60. letech. Bude se zabývat otázkami vytváření historické identity komunistického projektu a odrazem této činnosti v praktické politice vedení komunistické strany vůči historické vědě. Cílem příspěvku je představit specifickou politiku dějin českého stalinismu, poststalinismu a reformního komunismu jako plnohodnotnou součást dobového politického a intelektuálního dění.

15.30 – 17.30

pokračování 4. bloku: Konflikty v komunistické straně a proměny komunistické ideologie

Čeští evangelíci a KSČ 1921–1970

Ondřej Matějka

Pozorný pohled na osudy této náboženské menšiny umožňuje sledovat jeden z aspektů proměn pozice a vlivu KSČ v české společnosti. Zmapujeme proto vývoj vztahů evangelického prostředí a KSČ od původního spojení intelektuálních elit dvou sociálně marginálních (a marginalizovaných) skupin ve 30. letech zejména v souvislosti s aktivitami na podporu republikánského Španělska přes spolupráci v protinacistickém odboji až po spojení v počáteční fázi budování socialistického Československa. Na základě několika biografických sond pak budeme analyzovat i rozpad této „koalice“ od konce 50. let.

Katolická církev a komunistický režim během 80. let

Jaroslav Šebek

Jedním z charakteristických jevů společenské atmosféry v Československu 80. let byl pozvolný růst aktivit církevních kruhů, především v katolickém prostředí. Tato skutečnost byla ve velké míře ovlivněna volbou papeže Jana Pavla II. v roce 1978 a s tím spojenou změnou vatikánské východní politiky. Církevní akce gradují především v období druhé poloviny 80. let, kdy je pomyslným bodem zlomu náboženská pouť na Velehradě v roce 1985. Poté katolická církev vstupuje v daleko větší míře i do občanských aktivit a vyvrcholením těchto iniciativ ještě před 17. listopadem 1989 je svatořečení Anežky České v Římě.

Intelektuálové a KSČ v šedesátých letech

Jan Mervart

Příspěvek se bude věnovat vztahům českých komunistických intelektuálů (především filozofů, publicistů a spisovatelů) s aparátem ÚV KSČ v šedesátých letech 20. století. Pokusí se osvětlit jejich kritické publicistické a politické angažmá směřující k revizi stávajícího socialistického systému. Zároveň bude usilovat o odhalení proměn postojů k politickým komunistickým elitám za Novotného éry, během pražského jara a na začátku normalizačního procesu.

Medzníky slovenských dejín podľa marxistickej historiografie do roku 1989

Milan Zemko

Slovenská profesionálna historiografia sa postupne konštituovala až v medzivojnovom období na princípoch a tradícii pozitivistickej metodológie. Marxistický historický svetonázor uplatňovali v publicistike ľavicoví, najmä komunistickí intelektuáli bez historického školenia.

Po druhej svetovej vojne a predovšetkým po februári 1948 nastalo prehodnocovanie svetonázorových a metodologických badateľských princípov medzi historikmi, resp. filozofmi, ktorí dovtedy ideovo a politicky neboli orientovaní marxisticky. Pri uplatňovaní marxistickej metodológie a terminológie na slovenské dejiny sa historici opierali o základné marxistické schémy reinterpretované sovietskou, resp. českou historiografiou. Špecifická

slovenská historická problematika bola do 60. rokov 20. storočia skúmaná optikou konštruktú zvaného československé dejiny, ktorého základom boli dejiny českých krajín, a to aj z hľadiska periodizácie slovenských dejín.

Proces emancipácie od tzv. dogmatického pohľadu na národné dejiny sa niesol v znamení viac-menej opatrného emancipovania sa od koncepcie československých dejín s akcentovaním špecifík dejín Slovenska medzi zánikom Veľkej Moravy vznikom Československa. Tento proces sa v zásade zavŕšil v akademických dejinách Slovenska z 80. a zač. 90. rokov 20. st. Od roku 1990 sa slovenskí historici zväčša vrátili k starej tradícii historického pozitivizmu. Otázka periodizácie slovenských dejín ostáva otvorená.

Životní jistoty jako nabídka normalizace?

Vojtěch Ripka

Konstrukt společenské smlouvy tvoří již tři desetiletí výkladový rámec „normalizační“ strategie KSČ v Československu. Metaforika tohoto mechanismu dosahování konsenzu je efektní, avšak často prázdnou figurou. Jedním z předpokladů smluvního vztahu je srozumitelnost nabízených podmínek. Tento příspěvek představuje analýzu formování jedné strany transakce – nabídky komunistické strany. Empirický materiál tvoří především zásadní ideologické texty „normalizace“. Načrtnuty jsou klíčové prvky nabídky a způsob, jakým je nabídka včleněna do „nového“ ideologického rámce. Analýza se zaměřuje na roli životní úrovně, zejména v souvislosti se sociálním zabezpečením a jeho funkčními ekvivalenty. Kontraktuální východiska nabídky v Československu příspěvek srovnává s Honeckerovou Německou demokratickou republikou.

2. sál:

9.00 – 10.30

3. blok: KSČ jako strana moci 1945–1989

Retribuce a KSČ

Kateřina Lozoviuková

Retribuční proces, probíhající v poválečném období na území českých zemí, patřil podle soudobých výzkumů k těm nejtvrdším v Evropě. Vedle fenoménu tzv. divoké retribuce probíhal před institucemi Národního soudu, Mimořádných lidových soudů (MLS) a Trestních nalézacích komisí. Národní soud a Mimořádné lidové soudy spadaly do kompetence ministerstva spravedlnosti, které vedli zástupci Československé strany národně socialistické. Trestní nalézací komise řídilo komunistické ministerstvo vnitra. Tento stav vedl k častým konfliktům, které byly jednou z předzvěstí únorových událostí roku 1948. V příspěvku budou tematizovány jak tyto konflikty, tak i období tzv. druhé retribuce, která měla mimo jiné sloužit jako mocenský nástroj komunistické strany. Zneužití retribuce k odstranění domnělých či skutečných odpůrců nového režimu se až na několik výjimek zatím nepodařilo prokázat. Jednoznačně k nim můžeme počítat některé kauzy projednávané před MLS v Hradci Králové nebo odsouzení Vladimíra Krajiny. Původně plánovaný rozsah druhé retribuce, v jejímž rámci měly být odsouzeny desetitisíce osob, zůstal nenaplněn. Podle zpráv uložených v Archivu Kanceláře prezidenta republiky odsoudily MLS v Československu v roce 1948 necelých 3 300 osob.

Nomenklatura a další mechanismy uplatňování moci KSČ ve společnosti

Petr Cajthaml

Příspěvek přiblíží podobu a proměny systému nomenklatury (politického ovlivňování personálního výběru) a dalších formalizovaných mocenských nástrojů KSČ (přímý podíl na výkonu vládní moci a přípravě legislativy, prosazování vlivu přes závodní organizace KSČ atd.) v období po roce 1948 do konce 80. let. Pokuším se přiblížit rozsah této praxe na úrovni centrálních stranických orgánů, její skutečný rozměr a formalizovanost. Soustředím se na vztah jednotlivých mocenských mechanismů a jejich vzájemné překrývání. Na konkrétních příkladech zmíním proměny těchto mechanismů v jednotlivých obdobích a specifická omezení týkající se některých oblastí veřejného života a státního aparátu. Zmíním také otázku účinnosti těchto mocenských nástrojů a jejich funkčnosti v prosazování politických cílů KSČ.

KSČ jako iniciátor a vykonavatel politických čísteK a procesů

Jan Kalous

Příspěvek se zaměří na samotnou konstrukci a vytváření politických procesů po únoru 1948. Pokusí se o analýzu vlivů, které stály u iniciace likvidace i jen potenciálních oponentů režimu (ekonomické problémy, zostřující se studená válka, sovětsí poradci v ČSR, krize uvnitř bezpečnostního aparátu apod.). KSČ přitom představovala jakési koordinační centrum, v němž se sbíhaly veškeré informace a kde se i rozhodovalo o podobě, formě a rozsahu represe.

V další části se příspěvek zaměří na pokusy komunistické strany pojmenovat a „potrestat“ viníky politických procesů (tzv. porušování socialistické zákonnosti). Šlo přitom spíše o symbolické akty, např. přeřazení na jinou práci, stranická důtka, ale také výjimečně o postavení některých jednotlivců před soud. Někteří z těchto aktérů politických procesů posléze vydali svá svědectví (šetření inspekce MV, stranické komise, rehabilitační řízení, ale také paměti).

KSČ a její úloha v tzv. kádrové práci

Jaroslav Cuhra – Marie Černá

Příspěvek se věnuje vytváření systému tzv. kádrové práce po únoru 1948 a zaměřuje se hlavně na význam tohoto fenoménu pro přenášení neartikulované „vedoucí úlohy strany“ do společnosti. Sleduje i postavení KSČ v systému prověřování obyvatelstva a méně reflektovanou „mobilizační“ úlohu kádrování.

10.40 – 12.10

pokračování 3. bloku: KSČ jako strana moci 1945–1989

Posilování pozic KSČ mezi příslušníky ministerstva vnitra v letech 1945–1948

Milan Bárta

V plánech komunistické strany na převzetí moci v poválečném Československu hrálo důležitou roli ovládnutí bezpečnostního aparátu. V košické vládě Národní fronty byl ministrem vnitra jmenován V. Nosek, který začal přetvářet svěřený resort podle představ předsednictva ÚV KSČ, v němž sám působil. Nově přijímaní zaměstnanci byli ve velké míře buď členy nebo alespoň sympatizanty komunistické strany. Do služeb ministerstva však přešla také značná část příslušníků policie a četnictva z předmnichovské republiky. Komunisté dokázali získat část těchto lidí na svou stranu a mnoho ostatních – především ve vedoucích funkcích – nahradili oddanými stoupeníci. Bezprostřední příčinou únorové krize v roce 1948 se stalo odvolání nekomunistických vysokých důstojníků SNB a jejich nahrazení komunisty. Převzetí moci potom umožnilo další kolo očisty v aparátu bezpečnosti. Ministerstvo vnitra se tak stalo na více než čtyřicet let pevnou oporou komunistické moci.

Role a postavení oddělení státní administrativy ÚV KSČ

Pavel Žáček

Oddělení státní administrativy (tzv. XIII. oddělení) ústředního výboru Komunistické strany Československa se po roce 1968 stalo ústředním stranickým orgánem pro dohled a řízení nad federálním ministerstvem vnitra, federálním ministerstvem národní obrany, justici a Lidovými milicemi. Formálně zodpovídalo za řízení stranické práce v těchto resortech a mocenských institucích, fakticky se však podílelo na rozhodování o všech důležitějších aktech, počínaje reorganizacemi, zahájením vyšetřování v politicky důležitých případech a personálními změnami konče. Stalo se nejmocnější převodovou pákou vedení komunistické strany, zodpovědnou za ovládnutí represivních státních orgánů. Jemu podřízené odbory bezpečnostní a branné politiky, pro justici a Lidové milice zároveň organizovaly stáže pro kádrové rezervy - budoucí vysoké nomenklaturní kádry.

Příspěvek bude věnován hlavním mezníkům vývoje armády od roku 1945 do roku 1989. V první části bude ukázána snaha KSČ o prohloubení vlivu v armádě a uplatňování sovětského vlivu do února 1948 a v průběhu únorových událostí, včetně poúnorových perzekucí vojáků.

Obsah další části příspěvku se bude zabývat sovětizací armády po nástupu A. Čepičky do funkce ministra národní obrany a po vstupu Československa do Varšavské smlouvy do roku 1968.

V závěrečné části příspěvku budou ukázány důsledky normalizace v armádě po roce 1968 a problémy vývoje armády v závěrečné fázi studené války do roku 1989.

Lidové milice jako „stranická armáda“ Jiří Bašta

Příspěvek se věnuje Lidovým milicím jako mocenskému nástroji KSČ. Vládnoucí strana tak de facto, nikoliv de iure, disponovala vlastní, plně kontrolovanou, ozbrojenou složkou vedle samotné ČSLA. Lidové milice, tvořené na základě dobrovolnosti prověřenými členy strany, patřily mezi významné preventivně represivní a současně ideologické opory komunistického aparátu. Navzdory svému významu nebyly nikdy pevně legislativně ukotveny. Jednalo se tak o mimozákonnou „stranickou armádu“. Přesto polistopadová justice v 90. letech neúspěšně usilovala o soudní potrestání vysokých stranických funkcionářů, obviněných z nedovoleného ozbrojování miličnických jednotek.

13.30 – 15.00

pokračování 3. bloku: KSČ jako strana moci 1945–1989

Konflikty a spory vo vedení KSS v rokoch 1945–1950 Jan Pešek

KSS sa po oslobodení na jar 1945 stala vládnu stranou, zápasila o veľkosť podielu na moci, respektíve o jej totálne uchopenie. Súperom bola predovšetkým Demokratická strana, súčasne to však bolo obdobie plné konfliktov a sporov vo vedení KSS. Ich korene spočívali ešte v čase príprav SNP a jeho priebehu, kedy sa do čela KSS dostali K. Šmidke a G. Husák, zatiaľ čo predvojnoví vedúci funkcionári KSČ na Slovensku (V. Široký, J. Ďuriš a ďalší) zostali vo väzení. Výsledkom bola osobná nevraživosť a podozrievanie. Povstalecká garnitúra pôsobila vo vedúcich funkciách na Slovensku, tí, čo sa nemohli povstania zúčastniť, odišli do vládnych funkcií do Prahy. Spolu s vedúcimi funkcionármi KSČ sa na povojnový vývoj na Slovensku pozerali veľmi kriticky, hodnotili ho ako zaostávanie. Na žilinskej konferencii v auguste 1945 presadili do čela KSS Širokého. Šmidke a Husák síce zostali vo vedení KSS, jeho väčšinu však už tvorili prívrženci Širokého. Ďalšie konflikty priniesli voľby v máji 1946. Široký a jeho stúpenci sa orientovali na vytvorenie katolíckej strany a spoluprácu s ňou proti Demokratickej strane, Šmidke a Husák sa skôr chceli dohodnúť s DS a vinili Širokého z volebného neúspechu KSS. Spory mali aj generačnú podobu – staršia generácia Široký verzus mladšia generácia Husák. Koncom roka 1947 sa vyhrotili spory okolo koncepcie Národného frontu, keď Šmidke presadzoval jeho budovanie podľa juhoslovanského alebo bulharského vzoru, čo nekorešpondovalo s líniou vedenia KSČ a KSS. Pri uchopení moci vo februári 1948 postupovali jednotne, hoci najmä Ďuriš dával najavo nesúhlas so spôsobom, akým bola moc uchopená. Postavenie bývalých „povstalcov“ sa síce navonok upevnilo – Husák bol predsedom Zboru povereníkov, Šmidke predsedom SNR – no vedúcou osobnosťou zostával Široký ako predseda KSS. Bolo evidentné, že budúci konflikt je neodvratný, a keďže už komunistická strana získala monopol moci a uplatňovala ho spôsobom typickým pre dané obdobie, bola zrejma aj podoba tohto konfliktu a jeho dôsledky. Na jar 1950 „odhalili“ bývalých predstaviteľov povstaleckého vedenia KSS ako tzv. buržoázných nacionalistov a odstránili z vedúcich funkcií. Konflikty a spory, trvajúce od roku 1945, sa vyriešili v prospech Širokého a jeho stúpencov. Následná kriminalizácia „buržoázných nacionalistov“ už bola len logickým vyústením, charakteristickým pre toto obdobie.

Buržoázny nacionalizmus ako zámienka k vnútrostraníckemu boju v KSS (1945–1951)

Branislav Kinčok

Vo svojom príspevku sa budem zaoberať vnútrostraníckym bojom v rámci KSS od roku 1945 do zatknutia tzv. buržoáznych nacionalistov na Slovensku (G. Husák a spol.) vo februári 1951. Tento boj sa odohrával pod pláštikom boja proti tzv. buržoáznonacionalistickej úchylke v KSS. Načrtnem genézu tohto boja, jeho počiatky od roku 1945, jeho postupné prerastanie od slovnej kritiky až po vyvodenie trestnej zodpovednosti voči nositeľom tejto „úchylky“. Nevyhnem sa ani vzájomným vzťahom medzi jednotlivými členmi úzkeho vedenia KSS, vzájomnému antagonizmu G. Husák – V. Široký, resp. povstalecké vedenie verzus ilegálne vedenia KSS. Situáciu sa budem snažiť zmapovať na základe dokumentov KSČ a KSS a sovietskych publikovaných dokumentov.

Cesta Gustáva Husáka k moci (1963–1969)

Zdeněk Doskočil

Príspevek analyzuje okolnosti Husákova návratu do verejného života v 60. letech a jeho politický comeback v dobe pražského jara. Zároveň sleduje proměnu Husákova vzťahu k osobnostem, které mu při jeho opětovném vstupu do politického dění pomáhaly (Ladislav Novomeský, Milan Hübl, čeští historici aj.).

KSČ a občanská společnost v roce 1968

Jiří Hoppe

Prudký společenský pohyb v roce 1968 dal vzniknout i třem organizacím s politickými, resp. opozičními ambicemi. Príspevek se zaměří na interakci mezi vedením KSČ a sociální demokracií, Klubem angažovaných nestraníků a K 231 - Sdružením bývalých politických vězňů.

15.30 – 17.30

Pokračování 3. bloku: KSČ jako strana moci 1945–1989

KSS a čiastočná liberalizácia režimu na Slovensku počas predjaria (1963–1967)

Stanislav Sikora

Vo svojom referáte sa mienim zaoberať situáciou na Slovensku po zverejnení výsledkov Kolderovej rehabilitačnej komisie začiatkom apríla 1963 a po nástupe A. Dubčeka do funkcie prvého tajomníka ÚV KSS. Sústredím sa predovšetkým na vývoj názorov na uplatňovanie „vedúcej úlohy strany“ v slovenskej spoločnosti, ďalej na úsilia vedenia KSS v oblasti slovenského národnoemancipačného hnutia v danej dobe, ako aj na názory na usporiadanie socialistickej spoločnosti, ako odzneli v referáte A. Dubčeka na májovom zasadaní ÚV KSS v roku 1967. Napokon sa chcem zaoberať aj vplyvom týchto okolností na vzťahy medzi ÚV KSČ a ÚV KSS, perzonifikované do podoby A. Dubček versus A. Novotný.

Ku vzťahu KSČ a KSS – na pozadí príprav a realizácií ekonomických reforiem v 50. a 60. rokoch 20. storočia

Miroslav Londák

Vzájomný vzťah KSČ a KSS bol významnou témou politických dejín povojnového Československa. Na jeho peripetiách je možné sledovať vývoj vzťahu centra štátu k oblasti – Slovensku, či riešenie slovenskej národnej otázky v politike komunistického režimu. Cieľom referátu je poukázať na skutočné miesto KSS v štruktúre vtedajšieho československého štátu na pozadí príprav a realizácií prvej (tzv. Rozsypalovej) a druhej (tzv. Šikovej) ekonomickej reformy.

Perzekuce opozice a nonkonformních aktivit v Československu v období tzv. normalizace (1969–1989) Jaroslav Pažout

Příspěvek se bude zabývat různými formami perzekuce opozice a nezávislých aktivit v Československu v období tzv. normalizace a na jejich proměny od porážky pražského jara do pádu komunistického režimu v roce 1989. Zaměří se přitom především na trestněprávní postihy odpůrců režimu.

Aktivita a pasivita stranických organizací počas normalizácie Norbert Kmet'

Vedenie komunistickej strany a jej predstavitelia kritizovali komunistov a ich organizácie za nedostatočné aktivity. Formalizmus v nižších zložkách strany bol výsledkom tiež stranických čistiek a opätovného dôsledného uplatňovanie demokratického centralizmu. Na stranických schôdzach sa väčšinou vyjadroval súhlas s aktivitami a rezolúciami vyšších stranických orgánov. Všeobecné závery vychádzali z prijatých uznesení ústredného výboru komunistickej strany. Napriek deklarovaniu prijatých opatrení však členovia strany nejavili záujem o participáciu na straníckom dianí.

Vztahy KSČ a PSDS v 80. letech 20. století Petr Blažek

Tématem příspěvku budou vztahy Komunistické strany Československa a Polské sjednocené dělnické strany v osmdesátých letech 20. století. Poslední desetiletí existence komunistických režimů ve středoevropském prostoru bývá některými historiky oprávněně označováno jako polská dekáda, která zásadně ovlivnila také vývoj v Československu. Na počátku osmdesátých let vznikl Nezávislý odborový svaz „Solidarita“ a na jejich konci byla ustavena vláda s prvním nekomunistickým premiérem v sovětském bloku. Vedení Komunistické strany Československa se cítilo událostmi v sousední zemi velmi ohroženo a snažilo se různým způsobem jejich vývoj ovlivnit. V příspěvku bude také hlavní pozornost věnována srovnání obou komunistických stran.

Sobota 5. 11. 2011

9.00 – 10.30

5. blok: Československý komunismus v mezinárodních souvislostech

Sovietske Rusko, Kominternu a financovanie komunistického hnutia v strednej Európe 1917–1922 Juraj Benko

Referát sa sústreďí na mechanizmy financovania aparátu komunistického hnutia v strednej Európe a jednotlivých národných prokomunistických a komunistických organizácií v krajinách strednej Európy s dôrazom na Československo a Slovensko. Zameria sa identifikovanie zdrojov finančných dotácií pre medzinárodné komunistické hnutie, metódy jeho financovania, opis transportu financií ako aj na adresátov podpory, či už ide o osoby, inštitúcie alebo organizácie. Pozornosť bude venovaná aj účelom, na ktoré boli a mali byť finančné prostriedky využité a zhodnotenie tejto účelnosti najvyššími predstaviteľmi Kominterny.

Ambíciou príspevku, pri zohľadnení jednotlivých čiastkových problémov, bude zachytenie zmien v systéme financovania hnutia v zahraničí zo strany Kominterny, resp. vlády sovietskeho Ruska vo zvolenom období. Príspevok sa zameria na súvislosť racionalizačných opatrení v materiálnej podpore hnutia so zmenami programu a stratégie Kominterny v organizovaní revolučného hnutia v Európe. Za medzník v tomto prípade možno považovať rok 1921.

Stalinizace KSČ 1948–1953

Václav Veber

Cílem druhé bolševizace KSČ bylo pod sovětským dohledem dobýt moc a prosadit na dlouhou dobu pevnou vládu komunistické strany nad československou společností. Sovětská zkušenost ze 30. let a především Stalinovy přesné představy i pokyny byly nepsaným zákonem. Hlavním realizátorem projektu byl Slánský, po úspěšném provedení musel odejít (akci Velký metař tak můžeme z hlediska čs. zpravodajských služeb považovat za úspěšnou).

Rok 1956: KSČ a břemeno stalinismu

Jiří Pernes

XX. sjezd KSSS a tzv. tajný projev N. S. Chruščova „O kultu osobnosti a jeho důsledcích“ byl pro vedení KSČ nepříjemným překvapením. Zejména z iniciativy A. Novotného se rozhodlo stranickou základnu informovat o odhaleních XX. sjezdu, avšak neúplně a tak, aby samo nebylo kompromitováno. Referát se zaměřil na metody manipulace s fakty, jež vedení KSČ v této souvislosti použilo.

2. sál:

9.00 – 10.30

6. blok: Československý komunismus a národní otázka

Zdeněk Nejedlý a český národní komunismus

Jiří Křesťan

Myšlenkový svět historika a muzikologa Zdeňka Nejedlého se utvářel jako výsledek vlivu českých pozdně obrozeneckých tradic a modernistických uměleckých směrů konce 19. a začátku 20. století. Byl zaujat říjnovou revolucí v Rusku v roce 1917, ale od Komunistické strany Československa jej vzdaloval její anacionalismus. K jeho těsnějšímu sblížení s linií komunistické strany došlo v době formování široké fronty boje proti fašismu a obhajoby národních zájmů. V té době se sblížila i československá zahraniční politika se Sovětským svazem. Za druhé světové války mezi členy zahraničního vedení KSČ v Moskvě, kde přebýval i Zdeněk Nejedlý, vznikla představa, že socialismus v osvobozené republice bude budován specifickým způsobem. Šlo spíše o intuitivní reakci na zkušenosti se stalinským režimem v Sovětském svazu. Po válce byla vize zvláštních cest k socialismu diskutována s vědomím mezinárodních zkušeností, do nichž byly zahrnovány poznatky nejen ze zemí tzv. lidových demokracií, ale i ze západoevropských zemí, kde docházelo k dalekosáhlým sociálním změnám. Nejedlý v té době formuloval vizi programu komunistů, navazujícího na nejlepší národní tradice, programu lidovosti, pokroku a sociální spravedlnosti. Jeho mocenská pozice byla ovšem slabá. Studená válka a roztržka s Jugoslávií uzavřely perspektivy specifických podob komunismu. Nejedlý přitakal i nejhorším projevům stalinismu, jakými byly politické procesy. Na konci šedesátých let, kdy se oživila idea národního komunismu, se přímé odkazy na dílo Zdeňka Nejedlého objevily jen výjimečně.

Otázky slovenského národního komunismu

Jan Rychlík

Marxisticko-leninská teorie hlásala tzv. proletářský internacionalismus. Vycházela z představy, že prvořadá je příslušnost třídní a nikoliv národní, a že tedy národnostní otázka je v podstatě vedlejší, neboť všechny národnostní konflikty vyřeší socialistická revoluce. Tato teorie je od základu mylná. Národní příslušnost je základním druhem sociability lidí v 19. a 20. století a národnostní příslušnost u naprosté většiny osob je proto pro sebeidentifikaci mnohem důležitější, než příslušnost třídní. Internacionalismus je ve skutečnosti vlastní spíše buržoazii a intelektuálním kruhům, zatímco dělnictvo spíše podléhá nacionalismu, neboť cizími dělníky bývá ohrožena jejich možnost zpeněžit svou pracovní sílu. Komunistické strany ve všech mnohonárodnostních státech musely ve skutečnosti nějak reagovat na národnostní problematiku a výjimkou v tomto směru nebyla ani KSČ. Čeští komunisté se stej-

ně jako naprostá většina českého národa ztotožnili po roce 1918 s Československem jako se svým národním státem, avšak především u mladší generace slovenských komunistů převládal odpor k centralistickému režimu a především k neživé teorii čechoslovakismu. Autonomistická idea, vycházející z představy, že Slováci jsou svébytný národ a mají tedy nárok na nějakou formu vlastní státnosti (v podobě autonomie nebo federace), byla sice původně vlastní Hlinkově slovenské ľudové straně, ale postupně si našla své stoupence ve všech významných politických stranách na Slovensku, KSČ nevyjímaje. Slovenští komunističtí autonomisté (Vladimír Clementis, Gustáv Husák, Ladislav Novomeský, Daniel Okáli) se rekrutovali především z mladší generace s vysokoškolským vzděláním. V meziválečném období tato skupina vydávala časopis DAV. Byla to tato skupina, která v roce 1944 během Slovenského národního povstání požadovala federativní uspořádání poválečného Československa a po válce se jej marně snažila prosadit. Slovenští komunisté prosazovali existenci vlastní komunistické strany, což se jim na přechodnou dobu povedlo (KSS) a hájili národní specifika. Čeští komunisté spolu s několika příslušníky starší komunistické slovenské generace (Viliam Široký, Július Ďuriš, Pavol David, Karol Bacílek) považovali slovenské komunistické autonomisty za hrozbu pro jednotu státu a obviňovali je z tzv. buržoazního nacionalismu, tj. z nadřazování slovenských národních zájmů zájmům celostátním.

KSČ a socialistický internacionalismus? Několik poznámek k vzájemným vztahům mezi KSČ a SED v letech 1969 až 1989

Tomáš Vilímek

Příspěvek přiblíží základní oblasti vzájemné spolupráce mezi KSČ a SED v letech 1969–1989. Kromě zhodnocení jejich významu a rozsahu, bude poukázáno i na některé z řady problémů vlastní spolupráce. Zohledněny budou jednak materiály předsednictva a sekretariátu ÚV KSČ, podkladové materiály pro jednání stranických delegací na nejvyšší úrovni z kanceláře Gustáva Husáka, materiály z oddělení pro mezinárodní styky ze Spolkového archivu a v neposlední řadě i materiály diplomatické provenience.

10.40 – 12.10

pokračování 5. bloku: Československý komunismus v mezinárodních souvislostech

Podpora KSČ bratrských stran v Evropě v 50. letech. Internacionalismus v praxi Ondřej Vojtěchovský

Kontakty se zahraničními komunistickými stranami a tzv. internacionální solidarita patřily k důležitým aspektům činnosti aparátu KSČ v 50. letech i v následujících dekádách. Příspěvek se bude zabývat rozsahem těchto kontaktů a formami pomoci a podpory komunistům a příslušníkům levicových hnutí, a to zejména ze zemí Západní Evropy. Mezi formy pomoci patřila např. péče o politické emigranty, rozhlasové vysílání, finanční a hmotné podpory atd.

„Děláme to dobře!“ – vedení KSČ a vztahy s Polskem a Rumunskem v letech 1956–1958 Jan Adamec

Problematika československé zahraniční politiky v období 1948–1989 skrývá řadu neprobádaných míst. Jedním z nich jsou i vztahy se zeměmi východního bloku. Na jedné straně vidíme deklaratorně uniformní jednotu úzce propojenou se zájmy Sovětského svazu. Zvedneme-li tento „příklop“, objeví se barevné a proměnlivé kolbiště národních zájmů, ekonomických vztahů a národních animozit. Ve svém příspěvku bych se chtěl zabývat tím, jak stranické vedení KSČ vnímalo a hodnotilo své spojení, konkrétně Polsko a Rumunsko v letech 1956 – 1958. Na dostupném archivním materiálu bych chtěl ukázat, že se komunističtí vůdci ocitali v několika často konfliktních rolích. Jako Češi či Slováci se nevyvarovali národnostních předsudků či resentimentů, jež měly kořeny ještě v období před rokem 1948. Jako státníci zodpovědní za vedení státu zastupovali především ekonomické a finanční zájmy své země. Jako komunisté zase hájili určité internacionální a ideologické principy, jejichž porušování nebo nedostatečnou aplikaci u svých zahraničních protějšků z různých důvodů kritizovali. Zahraniční zkušenost pak československým komunistům sloužila jako rámec pro srovnání svých vlastních vnitropolitických kroků a také stanovení své pozice v rámci bloku.

Nové sovětské dokumenty a pražské jaro 1968

Jitka Vondrová

Příspěvek je zaměřen na procesy formování politiky sovětského vedení vůči pražskému jaru 1968 a především pak v pointervenčním období 1968–1969. Opírá se o nově zpřístupněné prameny z provenience ÚV KSSS (usnesení politbyra ÚV KSSS, materiály vzniklé činností aparátu ÚV KSSS, sovětský politický scénář tzv. normalizace v Československu). Příspěvek analyzuje neustálý nátlak a vměšování Sovětů do československých záležitostí a aktivity tzv. internacionalistických sil, ultralevice v KSČ v roce 1969.

organizátoři

partneři

mediální partner

